

ALS EEN STEEN IN DE STROOM

Mauro Corona

Als een steen in de stroom

Uit het Italiaans vertaald
door Marieke van Laake

Let op: deze roman is aan fantasie ontsproten. Elke verwijzing naar werkelijke feiten of personen berust op toeval.

Uitgegeven middels een overeenkomst met Mauro Corona i.s.m.
Malatesta Literary Agency en 2 Seas Literary Agency

De uitgeverij is er niet in geslaagd de rechthebbenden van het omslagbeeld en de auteursfoto te achterhalen. Eenieder die meent rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen met de uitgeverij.

Oorspronkelijke titel *Come sasso nella corrente*
© 2011 Arnoldo Mondadori Editore S.p.A., Milaan
© 2016 Mondadori Libri S.p.A., Milaan
© 2022 Nederlandse vertaling Marieke van Laake /
Uitgeverij Wereldbibliotheek
Alle rechten voorbehouden
Omslagontwerp Rouwhorst + Van Roon
Omslagbeeld naar een affiche van D.Z. (ca. 1935)

NUR 302

ISBN 978 90 284 5075 2

www.wereldbibliotheek.nl

Voor de ongelukkigen, dus voor de gehele mensheid

Ze is nog steeds een mooie vrouw, ook al ondersteunt ze bij het lopen haar lichaam met een stok, ook al vallen de jaren met hun gewicht van verre seizoenen op haar schouders. Voor de nog komende seizoenen is ze niet bang, het laat haar zelfs onverschillig er kennis mee te maken. Ze wacht rustig af, ze ziet wel wat haar nog van het leven rest. Haar besneeuwde haar temt haar blik niet, die stelt nog vragen en vlucht weg. Het is een beetje als een terugkeer naar die voorbije jaren. Hoe? Met het geheugen. Ze loopt achteruit door haar herinneringen. De herinneringen houden haar gezelschap als een oude, trouwe hond.

Ze glimlacht allang niet meer. Ze huilt ook niet, dat heeft ze al genoeg gedaan. Nu luistert ze. Ze luistert naar het voorbijaan van de seizoenen en naar het kind dat om haar heen huppelt en haar 'oma' noemt. Het kind stelt vragen. Kinderen stellen vragen, anders zijn het geen kinderen. Zij antwoordt niet. Ze gebaart met haar hoofd, stemt in, ontkent, wijst. Altijd in stilte. Ze heeft geen zin meer om te praten. Afwezigheid maakt stom als alles al is gezegd. Uiteindelijk houdt het kind op. Dan neemt ze het op de arm, staart ernaar alsof het haar aan iemand doet denken. Ja, het doet haar aan iemand denken. Maar dat geldt niet alleen voor het kind. Alles doet haar aan iemand denken. Een boom, een rots, een beek, een berg. Alles doet haar aan hém denken, want hij was dat alles.

Hij was boom, rots, beek, berg, handen, gereedschap, schriften, boeken, touwen, wijn, licht, schaduw. Maar zelden een glimlach.

Toen ze samen wandelden was zij jong, hij niet, daarom glimlachte hij niet. Misschien was hij nooit jong geweest, maar zijn enthousiasme bleef, als een steen in de stroom. Het enthousiasme uit zijn kinderjaren was intact gebleven, ook toen het lot verbeterde probeerde het van hem af te nemen. Niemand was erin geslaagd hem van zijn enthousiasme te beroven, zelfs de verraderlijke klappen van het leven niet. Haar bejaarde jongen, haar oude jongen, was een man vol enthousiasme gebleven. Net als het kind dat ze nu op de arm draagt, haar kleinzootje dat vragen stelt en 'oma' zegt.

In huis is het altijd schemerig. De keuken is in schemer gehuld, alsof de herinneringen niet verstoord mogen worden, alsof te veel licht de herinneringen verwondde. Of ze tot leven wekte, zo scherp dat ze op hun beurt zouden verwonden. Herinneringen verwonden altijd, ze duwen, botsen, kreunen. Ze met duisternis omhullen helpt om tegen de botsing bestand te zijn.

Hij was zich gaan verbergen, zoals wanneer je er genoeg van hebt en wegrent, eindelijk van alles bevrijd. Je kunt zonder wrok vluchten als pijn, verdriet, ouderdom en zwakte je dagen onverdraaglijk maken. Wie echt heeft liefgehad en zonder troostende valse onzin heeft geleefd, heeft er uiteindelijk echt genoeg van. Hij was zo iemand: hij had van alles meegemaakt en alles intens. Daarna was hij vertrokken en had haar alleen gelaten.

In feite zagen ze elkaar niet vaak. Maar als ze elkaar zagen, was het een wederzijds aanvullen. De een legde een beetje

liefde in de holte van de ander, zoals een vlinder zich neerzet in de kom van een hand. De ander vulde de leegten van de eerste, zoals een fontein het bassin tot aan de rand toe vult en doet overlopen. Hun ontmoetingen waren vloeibare materie: ze drong overal binnen, vulde hen, verzadigde hen, ze dronken van elkaar, lesten elkaars dorst, hun gezichten dicht bijeen, zoals geitjes bij een beek.

Het waren goede uren als ze samen waren. Goed door wat er restte van hun zielen. Hun zielen waren niet compleet. In het verleden hadden ze die gedeeld met iemand die verwijderd was. Iemand die verwijderd wordt, gaat niet met lege handen heen, steelt altijd een beetje ziel van de ander. Je komt niet met een complete ziel uit een scheiding of verdeling van gemeenschappelijk bezit. Een gedeeld verleden kun je niet uitvlakken, het blijft ons met kwade kop en gebalde vuist eraan herinneren dat het bestaan heeft. In die vuist een beetje ziel van de ander. En dat geldt voor beiden.

We zijn kinderen van een vader en een moeder, maar ook een beetje van wat ons is overkomen. En van de plaats waar we zijn opgegroeid. Ruige streken brengen ruige mensen voort, die slechts heel af en toe zeggen 'ik houd van je'. Als ze dat zeggen is het een wonder. Maar het gebeurt zelden. Het enige lieve woord dat ze kennen is 'mama'. Ze bezigen het tot het einde aan toe, met één voet in het graf roepen ze nog om hun moeder. Hij niet. Zelfs dat woord was voor hem niet weggelegd geweest. 'Mama' had hij nooit gezegd, want hij had geen mama gehad. Hij was een wees geweest met levende ouders. Een leven vol obstakels had hem van zijn ouders beroofd. Maar bij anderen nam zijn hart de geur van het goede nog waar. Als het goede er was, rook hij het. Het hart snuffelt, heeft een scherpe neus, net als een hond.

Ook zij had een goede neus. Zij hadden zonder te bijten aan elkaar gesnuffeld, waren gearmd weggelopen, onverschillig voor de mensen die in extreme streken leefden, die hen bespuugden en uitscholden, mensen van wie het hart door het leven gevoelloos was geworden. Soms word je slecht uit zelfbehoud, om het hoofd boven water te kunnen houden, om te overleven, maar je hoeft niet afgunstig te worden. Beter hardvochtig dan afgunstig. Afgunst, een slinkse en laffe vorm van boosaardigheid, verdraagt geen mensen die van elkaar houden. Zij moesten zich verbergen, als reeën in het struikgewas. Misschien zwicht je voor afgunst omdat je niet bemind wordt. Als wonden van niet-beminde mensen genezen, leiden ze tot afgunst. Waarmee geleefd moet worden. Er zijn heel veel afgunstige mensen op de wereld. Net zo veel als niet-beminde mensen, arme zielen die geholpen, verdragen en vergeven moeten worden.

Het is een kamer in schemer gehuld. De vrouw leeft in een vruchtwater van schemer, discreet, zwijgend, terughoudend zoals toen ze jong was. Ze houdt niet van lawaai, niet van geschreeuw, en al helemaal niet van opvallen. Maar als ze als jong meisje door de stad liep met grote stappen en een trotse houding, met die hazelnootkleurige ogen die de ziel lazen, dan viel ze op, of ze wilde of niet. En óf je dan naar haar keek! Dan kreeg je zin om haar bij de pols te pakken en mee naar huis te trekken. Ook alleen maar om met haar te praten, naar haar gezicht te kijken, haar op schoot te nemen. Wat had ze mooie ogen en wat waren het mooie jaren! Gekwelde, wrede, zoete, serene, stralende, geheimzinnige jaren. Intense jaren en ogen, soms met hoogte- en dieptepunten.

Het was de afstand die hen nerveus maakte, ze accepteer-

den het niet uit elkaar te moeten gaan, elkaar slechts af en toe te zien. De verplichtingen, die ketenen waaraan niet te ontkomen valt en die moedige keuzes verhinderen, ze hadden ze van zich af willen schudden zoals een hond water van zich afschudt. Maar uiteindelijk won het gezonde verstand het, en het respect, de genegenheid jegens de anderen, en een niet te versmaden rijkdom: kinderen, familie, kleinkinderen... Ook al brandden in hun lichamen hun zielen in een nooit eerder ervaren vurige drang. Die zielen wilden contact. Op zijn minst een paar uur, op zijn minst even.

De schemerige kamer is keuken, zitkamer en rustplek. Links en rechts, zo'n beetje overal, spieden bewegingloze ogen. Ogen van objecten, van figuren. Houten beelden zijn de bewakers van de schemer, sculpturen in allerlei vormen, van allerlei soort, van allerlei afmetingen.

Het kind vraagt toestemming, wil ze aanraken, spelen met die onbekende poppen, vreemd speelgoed. De vrouw zegt nee, waag het niet, die beelden mag je niet aanraken, ook niet eventjes. Het zijn geen objecten of speeltjes, het zijn handen, zijn handen, het zijn ogen, zijn ogen, ze zijn ziel, zijn ziel. Die sculpturen zijn hij, en niemand mag ze aanraken.

Ze kent het land van die man, een extreem land, gekweld door een vijandig gezind lot en infame politici. Een land van wegvluchten, misdaad, emigratie en terugkeer. Toen ze jong was, had ze horen vertellen over mensen die na vele jaren waren teruggekeerd en hun huizen verwoest hadden aangetroffen, verwoest door de door mensen veroorzaakte golf en door de kracht van de tijd.

Die mensen hadden dan de tragedie de rug toegekeerd, zonder nog om te kijken, verleden en herinnering vergetend,

en waren voor altijd vertrokken. Maar enkelen waren gebleven. Zonder mensen worden plekken droevig, dat wisten ze. Verlaten plekken kunnen niet glimlachen of zingen. Daar waar het hart van de bewoners eeuwenlang heeft geklopt, is nog behoefte aan stemmen.

Lang voordat ze hem kende, had ze deze verhalen in boeken gelezen. Ze wist dat er daarboven geen molens en zagerijen meer bestonden maar dat de wind nog hetzelfde was. En zo ook de beken die ze samen met de wind lieten draaien. Op een dag was ze gaan kijken, ze wilde zich een beeld vormen van wat er nog van over was. Van de oude verhalen was niets meer terug te vinden. De plekken waren verdwenen, weggevaagd door de kracht van die golf en de menselijke nalatigheid. De herinnering vernietigd. Het weinige dat de ramp had overleefd verwaarloosd, verbannen naar de voorraadkisten van de vergetelheid.

Hij had haar gezegd dat het zinloos was de vergeten, voor altijd verloren plekken te bezoeken. De oude mensen waren verdwenen, er was daar niets meer te zien, behalve de kruisen van de doden. Ze hield aan, zei dat je opnieuw kon beginnen, dat niet alles verloren was, een paar ideeën, de mouwen opstropen, dat was genoeg. De man schudde zijn hoofd, antwoordde dat de winters lang waren en dat hij ze steeds minder verdroeg. Hij zei dat hij inmiddels op weg was naar het einde, zonder angst maar met grote droefheid. En hij vertelde haar wat over zijn leven.

De bloemen van de kindertijd waren snel op het water van de beken weggestroomd. Hetzelfde gold voor die van de puberteit. Uiteindelijk lagen de droge bladeren aan de voet van de eeuwenoude beuken. De maanden van vorst lieten zich al

spoedig zien, ze naderden, klassiek en traag als witte ossen aan het juk. De sneeuw bleef rustig vallen en begroef allengs de jaren en de jeugd. Was hij gezwicht? Nog niet. Maar hij voelde dat het niet lang meer zou duren. Onder de sneeuw sliep de herinnering. De voor altijd verloren herinnering. Maar ze was niet dood, de herinnering hield stand. Bevroren onder een mantel van stilte, lag ze klaar om in een of andere verre lente weer op te bloeien. Of in een of ander boek.

Een boek dient nergens toe als het de herinnering niet bewaart, als het die niet van de zolders haalt en er het stof van de tijd van afschudt. ‘De muziek zit niet in de noten,’ zei Mozart. Dat geldt ook voor boeken, voor gedrag, voor alles. De waarheid ligt tussen de regels, de boodschap daagt ertussendoor op, geruisloos als de trage gang van een zonnewijzer.

Dus was hij herinnering gaan zoeken, haar aan haar staart uit de schuilplaatsen gaan trekken. De plekken waar ze zich verborg waren talrijk. Soms stak hij, in een poging om haar naar buiten te krijgen, zijn hand in het gat, en werd dan gebeten. De herinnering bijt vaak, verwondt, doet pijn. Niet altijd ligt ze met haar kop binnen en haar staart buiten haar hol. Soms draait ze zich om, vertoont haar grijns aan de ingang, klaar voor een aanval met haar scherpe hoektanden.

Er was dus een moeder, nog jong, moe van klappen en schoppen en stompen, die besloten had er een eind aan te maken. Niet alleen, ze wilde haar kinderen meenemen. Drie. De oudste was zes jaar, de jongste zes maanden. Daartussenin een van vijf. Het zou heel eenvoudig zijn: een sprong in een diepe waterplas en amen. Afgelopen.

Misschien zou dat beter zijn geweest. Maar ze vonden haar. Ze doorzochten het dal met carbidlampen, bij het krie-

ken van de dag, als de nacht wijkt voor licht en vogelgezang. Ze zagen haar boven op de rots, haar kinderen dicht tegen zich aan, als kuikens onder een kloek. Ze had niet de moed gehad om te springen. En zeker niet om haar kinderen een duw te geven. Die begrepen niet waarom ze daar stonden, boven op een rots, de gapende muil van het ravijn onder hen.

Hij was nooit bang voor water geweest, zelfs die nacht niet, toen hij samen met zijn moeder en zijn broertjes ineengedoken hoog op die rots stond, wachtend tot hij de duisternis van die plas in werd gestuurd. Hij herinnerde zich de tocht om bij die plek te komen. De fluistering van de beek in de zomernacht: 'Stop.'

De vrouw stopte niet, ze had besloten tot het uiterste te gaan. Ze wilde er een eind aan maken. Van tijd tot tijd doken de grote bochten vol stenen op, waar de beek zich verwijdde en het water rustig werd. Je kon daar niet doorheen en moest uitwijken. Het was alsof de beek zich tegen het tragische plan verzette, obstakels vormde om de nachtelijke tocht van de veroordeelden tot staan te brengen. Maar zij was gems, hert, ree, zette haar kinderen her en der over, en keerde met een sprong weer terug op haar route. Het doel: op de rots klimmen. En daarna het lange wachten, uren aaneengesmeed door de nacht, tijd die niet verstreek.

De moeder hilde, de vochtige adem van het dal bracht rillingen en vragen. Wat deden ze daar? De kinderen wisten het niet. De oudste ontdekte het, jaren later, door het ingetogen, sobere verhaal van een van de hulpverleners, een van de mensen die daar bij het krieken van de dag met carbidlampen hadden gelopen. Ook al had het leven hem gekweld, het lot hem hard geraakt, hij was altijd bevriend geweest met die man. Later werden ze kameraden op het werk en in de kroeg.

Hij herinnerde zich die nacht. Alles wat hij vervolgens had gedaan, draaide om die nacht. Heel zijn bestaan was het product van die nacht. Wijn, vrouwen, stroperij, beklimmin- gen, vechtpartijen waren kinderen van die nacht. En van andere nachten en dagen waarop beroving en afwezigheid hun stempel hadden gedrukt.

Afwezigheid laat sporen achter, diepe voren die door niets gevuld kunnen worden. Het is een kwestie van aanvullen, je bemint om bemind te worden, je schenkt om te ontvangen. Maar als je verliest, verlies je. Aan beroving, en aan afwezig- heid, is niets te doen, ze drukken hun stempel op het leven, zetten het pad uit, bepalen het lot, wijzen de toekomst aan. Op deze lege en troosteloze tuinen zou in elk seizoen de sneeuw van de vergetelheid moeten vallen en de herinnering voor altijd moeten begraven.

Maar zo gaat het niet. De sneeuw valt overvloedig, ook in juli, en smelt, en de herinnering drukt als een natte mol haar snuit tegen de aardkluiten van de slaap, duikt op uit aarde die vochtig is van tranen en van tijd die voorbij is. Balansen streven er uiteindelijk naar om ver terug te kijken, ze maken stil, roepen zelfs twijfel op over de vraag of het de moeite waard was om geboren te worden. Het is een verdriet van eenzaamheid, van in laden opgesloten, op de zolders van de tijd verborgen herinneringen.

Een bezoek aan het oude huis, de door de zon wit uitge- gloeide, door de wind bekraste, met sneeuw beplakte muren. De dakpannen met mos van jaren, groene baarden die getui- gen van seizoenen, kindertijden, jeugdijaren. Uit de door aarde verstopte dakgoot komen bloemen tevoorschijn. Alles zet aan tot zoeken. Voetstappen zijn als valhamers die neer-

komen op de houten, door de harde aders van de lariks getekende trap. De planken kraken, heel het huis kraakt, is opgewonden: het oude kind is terug, een kind dat oud is geworden. Het is teruggekeerd voor een bezoek.

De haard, die al jaren uit is, lijkt te slapen, de as van het laatste vuur is hard geworden. Oude pannen die aan haken hangen lichten op vanuit de zwart beroete achterwand. Een verzameling vormeloze schoenen steekt uit onder de roodstenen bank rond de haard. Sommige hebben houten zolen. Eén paar schoenen, ook van hout, doet denken aan een reus. Ze zijn enorm, hebben geen veters, het is alsof de eigenaar ze net voor de eeuwige gevangenis van de dood heeft uitgedaan.

In het halfduister laat de vrouw haar vingers strelend over een beeld gaan. Zij weet het nog goed, ze weet alles nog goed, dat is de enige kracht die ze heeft om nog te kunnen blijven. Hij gaf het haar op een zomerdag, voor ze de bergen in trokken. Hij was iemand die de bergen in trok, hij klom naar de toppen om rust te vinden, na te denken, om de herinneringen even van zich af te zetten, de zang van de zeisen te vergeten. Soms nam hij haar ook mee, ook zij had een verleden dat naar boven dreef. Daarboven werden ze licht, daarboven werd alles licht en zong zijn glimlach. De toppen maakten het leven luchtiger, maar daarna moesten ze weer naar beneden en daar keerde het lood van alledag terug.

De vrouw met sneeuw op het haar streelt een moederschapsbeeldje van arvenhout. Er zijn vele jaren verstreken, het beeld ruikt nog heerlijk naar hars, het wasemt de geur van de voorbije tijd uit. Ze was ervan overtuigd dat het hars daar voor haar bleef, vastgehecht aan die figuur van moeder-met-kind, om voor altijd de geur van die verre dagen op te roepen, van de dag waarop het haar geschonken werd.

Haar kleinkind springt door de kamer, ze pakt het beeldje vast, houdt het kind staande en laat hem de geur ruiken. Zonder dat hij het beeldje aanraakt. Het kind snuffelt eraan als een poesje. Ze herinnert zich het leven van die man. Hij vertelde haar zijn leven in de schaarse uren dat ze samen

waren, uren ontstolen aan de afstanden en de tijd voor de anderen. Ze liepen veel, ze liepen om zich te verbergen, blikken te ontwijken, vrij te zijn. Ze liepen om te vluchten, opdat niemand kon komen neuzen in hun huis van vrije ruimten, van luchten boven het hoofd, van bossen die roken naar vochtige aarde en herfst. Herfsten vaak boordevol droefheid.

Elk beeld was een etappe, een stuk hout een stuk achtergelaten leven, de blik hoopvol vooruit. Wachten op nog meer mooie momenten, tijd om samen te zijn, uren, dagen, maanden. Waarom niet? Misschien wel voor altijd. Maar voor altijd bestaat niet. Wat wel bestaat is de tijd die zielen leven. Tijd verliezen met wachten terwijl de zielen levend sterven, dat is het echte verdriet van het leven. Tegelijk met ander verdriet, natuurlijk. Zo was het voor hen. Wachten boordevol afstanden. Afstanden vol wachten, ontmoetingen. Omhelzingen die zeiden: 'Ik laat je niet meer los.' Maar er is geen omhelzing op de wereld waaruit je je uiteindelijk niet moet losmaken. Alles spant samen om omhelzingen te beëindigen, maar als een omhelzing sterk is, overwint alleen de tijd die verstrijkt. Hij overwint. En een van de twee gaat voor altijd heen, meegenomen door de jaren, de ouderdom, de weemoed, de dood. De ander blijft, en het enige doel van die ander is wachten tot het zijn beurt is. En intussen herinneren.

Zij herinnert zich. Onder het wachten herinnert ze zich de gelukkige momenten, de mooie dagen, de verstreken seizoenen. Elkaar in de ogen kijken. Die ogen die van elkaar hielden, die blikken die elkaar uit verlegenheid niet verdroegen. Ze waren verlegen, ze leefden naast zichzelf. Ze schaamden

zich een beetje, maar ze waren fatsoenlijk, eerlijk, soms dachten ze dat ze te veel hadden. Maar dat teveel was niet genoeg, het was hun leven, hun kracht, hun verbintenis. Zolang ze konden zouden ze die verdedigen, verbeteren en in stilte. En laten voortduren.

Hij vertelde in serene pauzes. Hij was als kind al met beeldhouwen begonnen, de patriarch leidde hem, de oude, twee meter lange meester. Hij, het kind, zat tussen de spaanders, de reus stond rechtop en keek. Zo was hij nog imponanter. Van onderaf gezien leek hij een berg, zijn hoofd was de top, zijn baard vormde de bossen en zijn schouders waren de wanden. Die grote oude man praatte nooit. Misschien had hij gepraat toen hij jong was, misschien had hij toen te veel gepraat. Hij instrueerde hem met gebaren, met gegrom, met dwingende ogen, bewegingen met een voet. Zo was hij, hij bestond uit stilte.

De kleine jongen droeg de geur van zijn moeder nog bij zich, als een jong dier. Ook zijn broertjes hadden die geur nog. Zij was weggegaan. En dus hadden die oude mensen hen in huis genomen, de grootouders van hun vaders kant, zesenzeventig jaar oud en een zus van de grootvader, een doofstomme tante van bijna tachtig. Ze hadden hen opgenomen zoals je een hertje adopteert dat door zijn moeder is verlaten omdat het door een hand is aangeraakt.

Zij daarentegen waren door het lot aangeraakt, door de zware hand van een vader zonder scrupules, gewelddadig en grof, een ruziezoekend stuk onbenul, een nietsnut en praatjesmaker. Hun moeder was al jaren weg, geruisloos vertrokken, zonder waarschuwing vooraf, zacht en stilletjes als een zwaluw in de herfst. Ze verliet klappen en verdriet, een dorp van stilte en drie kinderen die snel moesten opgroeien, sterke

armen moesten krijgen, de rug buigen, werken. Haar geur zweefde nog door het huis, de kleintjes waren verdrietig, huilden vaak. Huilen deden ze pas later niet meer. De oude mensen hadden hen ervan overtuigd dat huilen geen zin had. En zo was het ook, huilen diende nergens toe.

De tijd kwam te hulp. De tijd van kinderen verbleekt de herinneringen al vlug, gezichten, figuren, feiten verdwijnen snel. Kinderen hebben een kracht die hen helpt, een enorme kracht om het verdriet te verdragen, het te vergeten, het terwijl ze opgroeien gaandeweg te verliezen. Als ze groot zijn zullen ze op een dag ontdekken dat ze zich iets herinneren. Iets wat hen verslagen had, vernederd en beschadigd. Daar zal hun reactie uit voortkomen, dat zal de grondslag voor hun leven worden, om die herinneringen zal de toekomst van hun leven draaien. Als je volwassen bent handel je door je wonden te ontcijferen en te lezen. We zijn het product van het bestaan in onze allervroegste kindertijd, van de stilzwijgende vragen, van angsten, van ongecontroleerde grofheid. Wij zijn wat ons is aangedaan.

De dagen regen zich aaneen en de broertjes vergaten geleidelijk aan de geur van hun moeder. In de maanden van sneeuw, als de vrieskou het dorp in een ijzeren greep hield, sneed de oude man voorwerpen die hij later zou verkopen. Het kind leerde, had kleine handen, de bijl was een gevaarlijk beest, hij ging waar hij wilde, het was niet gemakkelijk hem recht te houden. Daarom was alles goed, zolang de bijl maar niet richting de vingers ging. Gutsen, schaven en beitels waren zijn brood toen hij klein was. Hij genoot ervan te zien hoe het hout veranderde, vorm kreeg, iets werd. Het was toverij. Een blank stuk esdoorn boog, kromde zich, welfde zijn buik, werd hol, vormde zich tot lepel, pollepel, kom.